

Федчук М. Ю. Роль учителя у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів початкової школи // Андрагогічний вісник. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2019. Вип. 10. 170 с. С. 147-152 URL http://library.zu.edu.ua/andragogichnyi_visnyk.html

УДК 378.7

Федчук М. Ю.,
студентка 11 М групи
ННІ педагогіки
Житомирський державний університет імені Івана Франка
fedchukrita97@gmail.com

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена проблемі формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів початкової школи. Визначено загальні положення формування даної компетенції та окреслено її основні компоненти, які повинні формуватися у дітей як під час занять, так і в позакласний час. Також у статті визначено провідну роль педагога у формуванні здоров'язбережувальної компетентності у школярів та даються конкретні методичні приклади для реалізації цієї мети.

Ключові слова: вчитель, здоров'язбережувальна компетентність, початкова школа, методика.

Статья посвящена проблеме формирования компетентности здравоохранения учащихся начальной школы. Определена общая концепция формирования данной компетенции и обозначены ее основные компоненты, которые должны формироваться у детей как во время занятий, так и в внеклассные часы. Также в статье определено главную роль преподавателя в формировании компетентности здравоохранения у школьников и даются конкретные методические примеры для реализации этой цели.

Ключевые слова: учитель, компетентность здравоохранения, начальная школа, методика.

According to modern studies, almost 90% of Ukrainian students have problems with their health. The main reason for this problem is insufficient attention to the creation of appropriate conditions within the pedagogical process, for the application of healthcare and healthforming educational technologies. Therefore, the New Ukrainian School pays special attention to the formation of health saving competence in pupils of primary school. This competence is based on the characteristics and age of learners, as well preserving physical, social, mental and spiritual personal health and the health of others.

Health-preserving competence is the ability of the learner to apply in a particular situation a set of healthcare-saving competences, to treat their own health and health of other people with care [4]. According to Voronin D. E., health-preserving competence involves not only medical-valeological information, but also the application of acquired knowledge in practice, the possession of methods for strengthening health and preventing diseases [2].

A particularly important role in the organization of preservation and strengthening of children's health belongs to the primary-school teacher, which is conditioned by the age-related features of primary-school pupils. A child of this age develops intensively, an organism that is formed is too sensitive to any adverse external factors. Teachers of primary school as the main organizer of the educational process can systematically and most effectively influence the healthy development of their pupils. The teacher must purposefully implement the elements of healthcare in the educational process, which will lead to a significant improvement of all levels of students' health and the formation of their health-saving competence, the ability to use the knowledge gained in practice.

Key words: teacher, health-preserving competence, elementary school, methodology.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Майбутнє кожної держави залежить від рівня освіти молодого покоління, що можливо тільки тоді, коли це покоління здорове. За даними сучасних досліджень, майже 90% українських учнів мають проблеми зі здоров'ям. Основною причиною цієї проблеми є недостатня увага до створення відповідних умов у педагогічному процесі, для застосування освітніх технологій охорони здоров'я. Тому у новій українській школі особлива увага приділяється формуванню здоров'язбережувальної компетенції учнів початкової школи. Це поставило перед закладами середньої освіти завдання створення таких умов розвитку учнів, які б сприяли здоровому способу їхнього життя, гармонізації їхніх взаємин із довкіллям.

Вирішенням даної проблеми, що пов'язана з відсутністю в учнівстійкої мотивації до ведення здорового способу життя та небережливим ставленням до свого здоров'я та здоров'я інших, може лише сприяти якісне поєднання вчителя всіх його предметів з предметом «основи здоров'я». Адже відомо, що вирішення питання формування здорового способу життя школярів багато в чому залежить від діяльності вчителя. Упровадження компетентнісного підходу в навчально-виховний процес передбачає як формування компетентностей учнів, так і підвищення компетентностей педагогів. Лише ті вчителі, які володіють сформованою здоров'язбережувальною компетентністю, можуть якісно формувати ціннісне ставлення до здоров'я у школярів як під час навчання так і в позаурочний час [5].

Аналіз досліджень із зазначеної проблеми. Вивчення й аналіз відповідної методичної та наукової літератури вказують на недостатнє дослідження з розвитку ключової здоров'язбережувальної компетентності

вчителів, його спеціально-предметної компетентності. Поняття, що стосуються компетентнісного підходу у педагогіці, розкриваються у працях багатьох учених (Н.Бібік, С.Бондара, О.Вознюка, Н.Глузман, І.Зимньої, Н.Кузьміної, А.Маркової, О.Овчарук, О.Пометун, С.Ракова, О.Савченко, В.Сластьоніна, О.Чернишова, Л.Хоружої, А.Хуторського, С.Шишова). Основи теорії компетентнісного підходу, які закладені вченими, визначають сутність також здоров'язбережувальної компетентності, виявляють умови та передбачають основи її формування. Проблемі формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів, студентів, учнів приділяє увагу низка науковців [4]. Так, Д.Воронін досліджує здоров'язберігальну компетентність студентів, С.Ключка — еколого-валеологічну компетентність студентів вищого технічного навчального закладу, В.Нестеренко — професійно-валеологічну компетентність майбутніх вихователів дошкільників, Т.Бабко — розвиток здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної учнівської компетентності, Т.Бойченко — формування здоров'язбережувальної компетентності як учнів, так і педагогів та інші [1].

Метою даної статті є дослідження основних тенденцій з розвитку ключової компетентності здоров'язбережувальної як головної у забезпеченні якісної професійної діяльності вчителя, а також визначення основних змістовних характеристик досліджуваного поняття.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Здоров'язбережувальна компетентність є ключовою з огляду на здоров'я як загальнолюдську цінність, життєвий ресурс. Здоров'я людини як складова людського розвитку набуває настільки глобального значення, що може розглядатись як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання, як додатковий капітал, як індивідуальна і суспільна цінності, динамічне явище системного характеру, що постійно взаємодіє з навколишнім середовищем [2].

Здоров'язбережувальна компетентність — здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей [5]. Д. Є. Воронін стверджував, що здоров'язбережувальна компетентність передбачає не тільки медично-валеологічну інформативність, але й застосування набутих знань на практиці, володіння методиками зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням [3]. Головне завдання реалізації здоров'язбережувальної компетентності — вплинути педагогічними методами на свідомість та поведінку учнів шляхом розвитку життєвих навичок, сприятливих для здоров'я, безпеки та гармонійного розвитку учня.

Виділяють такі ключові компетентності, що сприяють здоров'ю: навички раціонального харчування; навички рухової активності та загартовування; навички ефективного спілкування; санітарно-гігієнічні навички; навички організації режиму праці та відпочинку; навички попередження конфліктів; навички самоконтролю; навички мотивації успіху

та тренування волі; навички співчуття (емпатії); навички самоусвідомлення та самооцінки; навички управління стресами; визначення життєвих цілей; аналіз проблем, прийняття рішень; навички співробітництва.

Особлива важлива роль в організації збереження й зміцнення здоров'я дітей належить учителю початкової школи, що зумовлено віковими особливостями молодших школярів. Дитина цього віку інтенсивно розвивається, організм, який формується занадто чутливий до будь-яких несприятливих зовнішніх факторів. Учитель початкових класів, як основний організатор навчально-виховного процесу може систематично і найбільш ефективно впливати на здоровий розвиток своїх вихованців.

Для забезпечення ефективної діяльності вчителів з формування здоров'язбережувальної компетентності учнів педагоги теж мають володіти цією ключовою компетентністю. Учитель початкових класів повинен бути фахівцем з предмета «Основи здоров'я» володіти певними валеологічними знаннями, уміннями щодо методів формування здорового способу життя у процесі післядипломної підготовки. Проте короткотермінове навчання не є гарантом вироблення здоров'язбережувальних компетентностей у педагога, і цей процес може бути забезпечений через безперервну педагогічну освіту.

Здоров'язбережувальна компетентність учителя забезпечує організацію здорового способу власного життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах, організацію власної праці й реалізацію здоров'язбережувальної функції розвитку учнів, тобто належних умов для нормальної життєдіяльності школярів, оптимального функціонування фізіологічних процесів оволодіння вміннями та навичками турботи про своє здоров'я, а саме: належний повітряний і тепловий режим, достатнє освітлення, зміну різних видів навчальної діяльності, відповідність меблів індивідуальним особливостям учнів, відповідність обсягу змісту відведеному часу на вивчення предмета, часове співвідношення виконання класних і домашніх робіт тощо [6]. Ученим окреслено реалізацію здоров'язбереження у педагогічній праці фахівця будь-якого фаху. Якщо ж говорити про здоров'язбережувальну компетентність учителя, то до її складових слід віднести володіння арсеналом способів збереження, відновлення та розвитку власного здоров'я (навички медичного, біологічного змісту та питань безпеки життя), переконаність у доцільності їх застосування.

Особливістю характеристики ключової здоров'язбережувальної компетентності вчителя є те, що вона одночасно має бути і його особистісною і професійною спеціально-предметною (спеціально-фаховою) компетентністю.

Головними вимогами до вчителя початкових класів щодо формування здоров'язбережувальних компетентностей учнів є: дотримання гігієнічних вимог до навчально-виховного процесу; проведення основних профілактичних заходів, спрямованих на збереження і підвищення рівня здоров'я учнів; розуміння методів функціональної діагностики здоров'я організму в цілому і окремих його функціональних систем, методів корекції

фізичних і психічних вад; знання основ безпечної життєдіяльності школярів і надання першої медичної допомоги в невідкладних станах; запровадження методик розвитку фізичних і психічних якостей учнів; використання методик організації безпечного дозвілля учнів; планування навчального навантаження на учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей фізичного здоров'я та психоемоційного стану; використання різноманітних методик проведення уроків і контролю знань, які забезпечують зменшення негативного впливу «шкільного стресу» на здоров'я й успішність учнів. Методи організації навчання визначаються змістом освіти, підпорядковуються йому і сприяють його реалізації; враховується раціональне співвідношення самостійної роботи, теоретичного та практичного навчання; форми та методи ґрунтуються на методологічних принципах гри; забезпечується диференційоване навчання та виховання суб'єктів усіх ланок неперервної валеологічної освіти із урахуванням їхніх потреб, здібностей, нахилів; формується у всіх суб'єктів навчання та виховання вміння активно застосовувати у практичному житті набуті знання, швидко адаптуватися до нової інформації, орієнтуватися на різнобічну самостійну творчу пізнавальну діяльність учнів; запроваджувати сучасні педагогічні технології у навчально-виховний процес (тренінгові методики).

Учитель має цілеспрямовано впроваджувати елементи здоров'язбереження в навчально-виховний процес, що призведе до значного покращення усіх рівнів здоров'я учнів та сформованості в них здоров'язбережувальної компетентності, здатності використовувати отримані знання на практиці.

Уміння і навички, що стосуються здорового способу життя і безпеки життєдіяльності, потребують багаторазового вправляння, тому в організації їх застосування в практичній діяльності переважають практичні вправи і ігрові ситуації, індивідуальна і групова діяльність. Постійно проводяться з дітьми бесіди на теми: «Здоров'я – це найголовніше?», «Чому потрібно бути здоровим?», «Як я розумію здоровий спосіб життя?» та інші. Також велике значення мають фізкультхвилинки, музичні паузи, релаксаційні, динамічні вправи дозволяють знімати стан стомленості на уроці, ослабити психологічну напруженість, викликану інтенсивністю занять і просто дати дитині можливість порухатися. На перервах з учнями необхідно проводити рухливі ігри на спеціально обладнаних майданчиках та гімнастичному залі. За сприятливих погодних умов уроки фізичної культури проводяться на природі. Ефективним є навчання здорового способу життя не лише на уроках, а і в позаурочний час. Проведення позакласних заходів: гуртків, спортивних змагань та свят, днів здоров'я [6].

Висновок. Отже, формування здоров'язбережувальної компетенції – це цілеспрямований і структурований процес, який охоплює формування мотивації до здоров'язбережувальної діяльності та регулярної рухової активності, засвоєння теоретичних знань і практичних умінь, підвищення фізичної підготовленості та функціональних можливостей.

Література

1. Бойченко Т. Є. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова в освіті України / Т. Є. Бойченко – 2008. – № 11 – 12. – С.8-9.
2. Власенко Л. Організація здоров'язбережувального навчального процесу на уроках і в позаурочний час у початковій школі / Л. Власенко – 2012. – № 4. – С.5.
3. Воронін Д. Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті / Д. Є. Воронін – 2006. – № 2. – С.10-14.
4. Загородній В. В. Сучасні проблеми здоров'я дитячого населення шкільного віку та шляхи її вирішення / В. В.Загородній – 2015. – С. 121–144.
5. Онопрієнко О. Концептуальні засади компетентнісного підходу в сучасній освіті / О.Онопрієнко. – 2007. – № 4. – С.11-13.
6. Циганов Г.В. Реалізація здоров'язберігаючих освітніх технологій в навчально-виховному процесі / Г.В. Циганов. – [Електронний ресурс]: режим доступу <http://zpschool.ucoz.ru/publ/1-1-0-1>.